

Жанна Богдан

кандидат психологічних наук, доцент, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
E-mail: janna.bogdan79@mail.ru

Дар'я Крамчанінова

магістрант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна
E-mail: daria.kramch@gmail.com

ВИЗНАЧЕННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЕМПАТІЙНИХ КАНАЛІВ ТА ЇХНІХ ОБ'ЄКТІВ ВІДПОВІДНО ДО ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ

Анотація: У статті представлено огляд наукових підходів до визначення поняття емпатії. Проведено аналіз гендерних особливостей емпатії особистості. Визначено загальний рівень емпатії на основі проведеного експериментального дослідження, канали емпатії та її об'єкти в залежності від статі. Досліджено співвідношення емпатійних каналів та об'єктів емпатії особистості.

Ключові слова: емпатія, гендер, гендерні особливості, канали емпатії, об'єкти емпатії.

Zhanna Bogdan, Daria Kramchaninova

An extended abstract of the paper on the subject:
“The role of the gender in formation of empathy in personality”

Problem statement in general form. The importance of studying the gender differences in the formation of empathy in the individual due to the modern social situation, which is characterized by a change in gender stereotypes and sex-role relationships in society. Also, the study of empathy takes on the relevance of modern trends in the psychology of society, which is becoming more rational and pragmatic.

Empathy is the regulator of the relationship between people and manifests itself in the quest to help and empathize with other people. It leads to the development of humanistic values and helps personal growth. Thus, the need to study issues related to the formation of empathy in the individual, depending on gender, is due to

the wide possibilities of using the results of research in various fields of activity.

Analysis of recent research and publications. Empathy as a psychological phenomenon was fundamentally studied by foreign scientists, but in the domestic research this topic was not disclosed in full.

The term "empathy" (from the German - penetration) was introduced by the American psychologist E. B. The title at the beginning of the 20th century. One of the first definitions of "empathy" was given by Sigmund Freud, who said that in psychological work with a client, he tries to understand him by comparing the "I" of a client with my own self.

Great contribution to the formation
©Жанна Богдан, Дар'я Крамчанінова,
2019

of a modern understanding of empathy was made by the founder of humanistic psychology K. Rogers, who saw in empathy a way of coexistence with other people and the ability to sensitize and empathize with others. According to C. Rogers, empathy means living short life of the second person without judgment and conviction.

T. Lipps developed a psychological theory of sensation, which also became the starting point for the recognition of empathy as the subject of scientific discussion.

In contemporary science, empathy is considered by a majority of scholars (M. Hoffman, Y. L. Kolominsky, N. N. Obozov, L. P. Strelkova, T. P. Gavrilova, AK Bohart, etc.) as a systemic phenomenon, which consists of three elements - cognitive, behavioral and emotional.

V.V. Boyko spoke about empathy as a special reflection of the partners in the interaction, based on intuition, rational perceived and emotional sensitivity.

Selection of previously unsettled parts of the general problem, which is devoted to this article. Despite the fundamental research of the phenomenon of empathy in science, the psychological factors of its development are not sufficiently disclosed. In this paper, we consider such a factor in the development of empathy as a gender affiliation.

Formulation the goals of the article (statement of the task). Identify, analyze and systematize the gender characteristics of empathy depending on the object, channels of empathy, existing settings, penetrating empathy and empathy identification. Establish connections and patterns between channels and objects of empathy.

Presentation of the main research material with full justification of the received scientific results.

Summarizing the opinion of most scholars, one can conclude that empathy is an understanding of the status of the second person without changing his condition, empathy and compassion, as well as providing support and assistance to a person.

An empirical study was conducted to establish patterns and relationships between gender and empathy. 60 women and men aged 18 to 22 participated in this study, among them 30 women and 30 men. The study of the indicators of empathy is made using the following psychodiagnostic methods: "Method of diagnosing the level of empathic abilities" VV Boyko and "Express-diagnostics of empathy" I.M. Yusupova Methodology V.V. Boyko helps to identify the general level of empathy, as well as empathy channels: rational empathy channel, emotional empathy channel, empathy intuitive canal, facilities that promote or prevent empathy, penetrating empathy, empathy identification. Express-diagnostics I.M. Yusupova, besides the general level of empathy, helps to identify the level of empathy for objects: parents, animals, the elderly, children, heroes of works of art and strangers.

During the study, an analysis of this indicator of mental health as a general level of empathy was conducted, and it was found that 70% of men surveyed and only 60% of women surveyed have a very high level of empathy. 37% of women and 30% of men are at high levels. In general, it can be concluded that the overall level of empathy in men is slightly higher than in women. Also, penetrating empathy is higher in men, which suggests that men are more capable of creating an atmosphere of openness, trust, and sincerity. Men's behavior and attitude towards partners contribute to the verbal-emotional exchange a little more than women.

Identification in empathy is slightly higher in women. Installations that help or hinder empathy are more common to men than women. These settings affect all other empathy channels. If a person avoids contacts and ties with other people, and does not try to show interest in the experiences of other people, the effectiveness of empathy is reduced, and vice versa.

The level of empathy of men and women to various types of empathy was also studied. The results showed that in general

empathy is greatest for both women and men (90% for women and 87% for men), and the lowest for animals (57% for women, 80% for men). It can also be concluded that women are prone to empathy for heroes of works of art (97%) and older people (93%) and strangers (93%), and men - to strangers (87%).

You can establish the relationship between the results obtained, the empathy channels and the objects of empathy. We obtained the results in the form of the following tables.

Women have identified a relationship between empathy with their parents and the emotional empathy channel, as well as settings that promote empathy. And also the connection between identification and penetrating empathy and empathy to strangers.

Men also have interactions between settings that promote empathy and penetrating empathy and empathy for parents. There is also a link between the intuitive channel and the empathy of the elderly.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливість вивчення гендерних відмінностей обумовлена викликом соціальної ситуації, яка демонструє зміну гендерних стереотипів і статево-рольових взаємин у сучасному суспільстві. Значущим аспектом гендерного фактору є вираження емпатії особистості. Дослідження прояву цього феномену у чоловіків та жінок набуває все більшої актуальності при сучасних тенденціях розвитку соціуму, яке стає раціональним та прагматичним.

Емпатія є регулятором взаємовідносин між людьми та проявляється в співчутті іншим людям. Вона веде до розвитку гуманістичних цінностей та допомагає особистісному зростанню [5]. Таким чином, для ефективної взаємодії особистості з навколишнім світом необхідне емпіричне

Conclusions from this study and prospects for further exploration in this direction. *On the basis of theoretical analysis of theoretical sources and practical research, the relationship between gender and empathy was found.*

In men, the overall level of empathy is slightly higher than that of women. Also, men have developed a rational channel of empathy, and women are intuitive and emotional. Men can create a more trusting atmosphere and position themselves better than women, but women are better placed to place the object of empathy, their emotions are more mobile and easy.

Men show the greatest empathy to parents and strangers, women to heroes of artistic works, strangers, parents and the elderly. Also, women and men have facilities that promote empathy to parents and backed up by an emotional channel. The lowest levels in men and women are the level of empathy for animals.

вивчення каналів емпатії з урахуванням гендеру в залежності від об'єкту емпатії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Емпатія як психологічний феномен досить фундаментально вивчався зарубіжними вченими (М. Хоффман, А. Бохарт, Р. Грінсон, М. Кляйн, Н. Баругел та ін.) та вітчизняними дослідниками (Я. Коломинський, Н. Обозов, Л. Стрелкова, Т. Гаврилова та ін.).

Вивчення цього феномену розпочалося з досліджень американського психолога Е. Тітченера на початку ХХ ст.. Надалі емпатію розглядав К. Роджерс як спосіб сумісного існування з іншими людьми та здатність до чутливості та співпереживання іншим. На думку К. Роджерсу, емпатія означає проживання короткого життя другої людини без оцінки та засуджування [3]. Також Т. Ліппс розробив психологічну теорію

чуттєвості, що також вплинуло на вивчення феномену емпатії [4]. В. Бойко розглядав емпатію як особливе відображення партнерів у взаємодії, оснований на інтуїції, раціональному сприйнятті та емоційній чуйності [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Не зважаючи на фундаментальні дослідження феномену емпатії, гендерні особливості її прояву розкриті у недостатній мірі. Також відсутні фундаментальні дослідження зв'язку між каналами та об'єктами емпатії залежно від гендеру.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виявити, особливості прояву емпатії залежно від об'єктів та каналів, встановити зв'язки між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Існує концепція, що жінки володіють більшим потенціалом до використання емпатійних здібностей, через що до їхніх рішень ставляться із певним відсотком недовіри. Через гендерні відмінності відбувається невідповідність розуміння сутності та змісту деяких установок і понять, що служить причиною конфліктних ситуацій. Узагальнюючи теоретичний аналіз психологічної літератури, можна зробити висновок, що емпатія – це розуміння стану іншої людини без зміни свого стану, співпереживання та співчуття, а також надання підтримки та допомога людині. Дослідження в галузі гендерної психології виявляють розбіжності в проявах емпатійних здібностей особистості. Отже, була висунута гіпотеза, що у чоловіків та жінок переважають різні канали емпатії та вони по-різному реагують на ті чи інші об'єкти. Для підтвердження або спростування зазначених постулатів було проведено емпіричне дослідження, в якому взяло участь 160 жінок та чоловіків віком від 18

до 22 років (серед них: 78 та 82 відповідно).

Для виявлення загального рівня емпатії використовувалася «Методика діагностики рівня емпатійних здібностей» В. Бойко. За її допомогою досліджуються канали емпатії (раціональний, емоційний, інтуїтивний), а також установки, що сприяють або перешкоджають емпатії, здатність, що проникає, та ідентифікація в емпатії. Наступна методика експрес-діагностики І. Юсупова дозволяє виявити рівень емпатії до об'єктів: батьків, людей похилого віку, дітей, героїв художніх творів, незнайомих та тварин [1].

Результати проведеного дослідження дали можливість виявити загальний рівень емпатії у чоловіків та жінок, які брали участь у нашому експерименті. Встановлено, що 70% чоловіків та 60% жінок мають дуже високий рівень емпатії, високий – 30% та 37% відповідно. Середній рівень емпатії не властивий чоловікам, але властивий 3% жінок. Низький та дуже низький рівні емпатії у досліджуваних респондентів не виявлені. Тобто під час дослідження ми з'ясували, що більшість чоловіків мають дуже високий рівень емпатії на противагу попереднім висновкам науковців.

Діагностування чоловіків та жінок за методикою В. Бойко показало, що їм властиве переважання різних каналів емпатії. Було встановлено, що у чоловіків (43%) більш розвинений раціональний її канал, натомість лише 36% жінок використовують саме його під час своєї діяльності. В свою чергу, у жінок переважає інтуїтивний та емоційний канали, які знаходяться на високому рівні (у 37% та 33% опитаних жінок відповідно). Але 20% чоловіків все ж мають високий рівень розвитку інтуїтивного каналу і всього 13% - емоційного. Надані результати свідчать про можливість здійснення відповідного вибору сфери діяльності для різних статей залежно від рівня розвиненості зазначених каналів: для

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

чоловіків із переважанням раціональних каналів підходить будь-який тип професій, окрім сфери «людина-людина», натомість для жінок цей тип є пріоритетним.

Можемо підкреслити, що за результатами експерименту для чоловіків виявилась характерною спрямованість уваги, концентрація мислення на сутності будь-якого питання, на стані, проблемі, поведінці. Вони своєю поведінкою та ставленням до партнерів сприяють словесному обміну більше, ніж жінки.

Паралельно в дослідженні вивчалися установки. Результати експерименту показали, що чоловікам переважно притаманні негативні установки, а жінкам – позитивні. Виявилось, що негативні установки чоловіків, викликають уникнення контактів та зав'язків з іншими людьми, відсутність зацікавленості до переживань інших людей, при цьому ефективність емпатії знижується. Натомість жінки, що мають позитивні установки, здатні бачити поведінку партнерів, діяти в умовах відсутності об'єктивної інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. Вони краще входять в одну емоційну "хвилю" з оточуючими - співпереживають. Вони досягають емоційного комфорту відповідно до об'єкту емпатії, що дає можливість зрозуміти його

внутрішній світ, ефективно прогнозувати поведінку. Варто відзначити, що інтуїтивність та емоційність щодо партнерів має і негативні наслідки – вони можуть викликати стереотипне та «бурхливе» сприйняття навколишнього світу.

Більшості жінкам властиво створювати атмосферу відкритості, довіри, душевності, розуміння іншого на основі співпереживань, перенесення себе на місце партнера, про що свідчить незначна перевага ідентифікація в емпатії.

Діагностування чоловіків та жінок за методикою І. Юсупова показало відмінності у проявах емпатії до різних об'єктів. В результаті отриманих даних можна зазначити, що найбільшу емпатію серед представлених об'єктів чоловіки і жінки реалізують відповідно до батьків. На другому місці жінки виявляють емпатію до героїв художніх творів та дітей, чоловіки – до незнайомих, людей похилого віку та тварин. Можна також зробити висновок, що найменшу емпатію обидві статі проявляють до тварин, в порівнянні з іншими досліджуваними об'єктами.

Демонстрація взаємозв'язку між каналами емпатії та об'єктами емпатії представлено на рисунку 1 та 2.

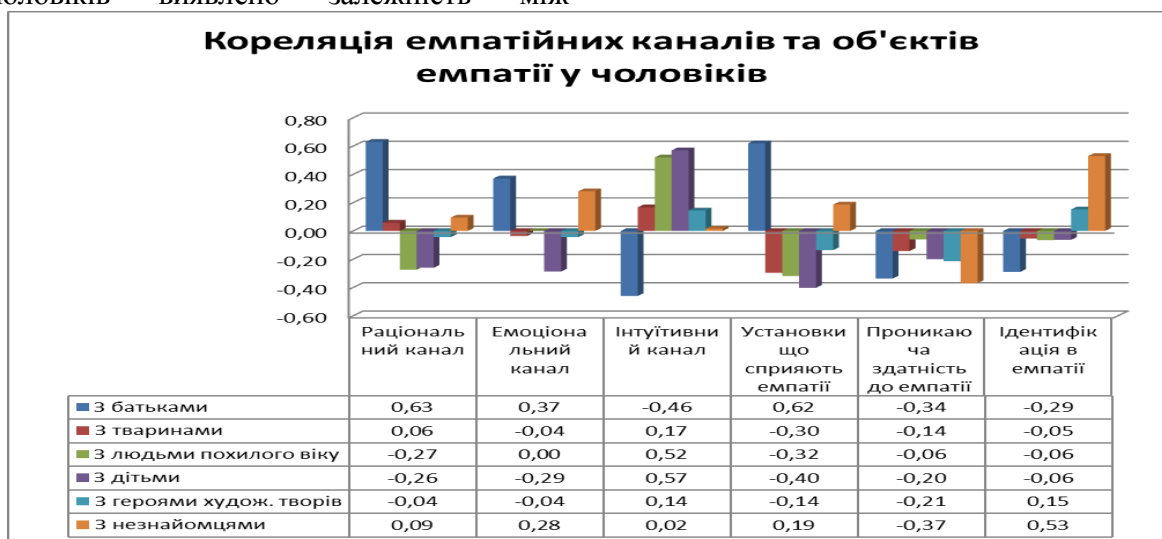
Примітка: Коефіцієнт вважається значимим, якщо $k \geq 0,5$.

Рис. 1 - Кореляція емпатійних каналів та об'єктів емпатії у жінок

Тобто серед опитуваних жінок виявлено зв'язок між емоційним та інтуїтивним каналами емпатії та такими її об'єктами, як батьки та діти. Коефіцієнт кореляції між емоційним каналом і батьками – 0,67, емоційним каналом і дітьми – 0,65, що говорить про суттєву залежність емоційної чуйності та здатності емоційно підлаштовуватися до близьких людей, що входять до кола родини. Також коефіцієнт кореляції між інтуїтивним каналом і батьками – 0,53, інтуїтивним каналом і дітьми – 0,54, тобто можна зробити висновок, що на емпатію до батьків впливають набуті протягом життя установки (коефіцієнт кореляції 0,74). У чоловіків виявлено залежність між

коефіцієнтом прояву рівня установок та рівнем вияву емпатійних реакцій щодо батьків (кореляції дорівнює 0,62), але її головним каналом у них залишається раціональний (коефіцієнт кореляції 0,63). Також коефіцієнт кореляції між інтуїтивним каналом та емпатією до людей похилого віку (0,52) вказує на те, що досвід, який зберігається в підсвідомості, допомагає чоловікам проявляти її до старших за себе.

У чоловіків та жінок у цілому існує зв'язок між ідентифікацією себе та емпатією до незнайомих, тобто вони краще здатні поставити себе на місце незнайомої людини, ніж на місце того, кого знають.

Примітка: Коефіцієнт вважається значимим, якщо $k \geq 0,5$.

Рис. 2 - Кореляція емпатійних каналів та об'єктів емпатії у чоловіків

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі аналізу теоретичних джерел та практичних досліджень було виявлено зв'язок між каналами емпатії та об'єктами емпатії з урахуванням гендерного аспекту.

У чоловіків загальний рівень емпатії незначно вищий, ніж у жінок. Також у чоловіків розвинений раціональний канал емпатії, а у жінок – інтуїтивний та емоційний. Чоловіки здатні

розташовувати до себе співрозмовника і бачити сутність стану та проблеми емпатуючого краще за жінок, однак жінки краще ставлять себе на місце об'єкта емпатії, їхні емоції більш рухливі та легкі.

Найбільшу емпатію чоловіки проявляють до батьків та незнайомих, жінки – до батьків, героїв художніх творів. Найнижчим у чоловіків та жінок є рівень емпатії до тварин. Також ми встановили зв'язок між раціональним каналом емпатії та емпатією до батьків у

чоловіків, та емоційним та інтуїтивним каналами емпатії і емпатією до батьків та дітей у жінок. Велику роль у формуванні та прояві емпатії до батьків також грають установки, що сформувалися протягом життя. Дослідження показали, що у чоловіків і жінок здатність проявляти емпатію до незнайомих залежить від можливості поставити себе на місце іншої людини.

Список літератури:

1. Юсупов, І.М. (1995) Психологія емпатії (Теоретичні та прикладні аспекти): Спб.:, 252 с.
2. Бендас, Т. В. (2007) Гендерная психология: Учебное пособие. СПб.: Питер. 431 с.
3. Бойко, В.В. (1996) Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. М: Инф.- издат. Дом Филинъ 472.
4. Bluhm, R (2017) Gender and empathy/ Routledge Handbooks in Philosophy, P. 377-387 Access mode: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315282008>
5. David, Y., Rosler, N. & Maoz, I (2018) Gender-empathic Constructions, Empathy, and Support for Compromise in Intractable Conflict/ Journal of conflict resolution, №8. P. 1727-1752. Access mode: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022002717701818?journalCode=jcrb>
6. Clarke, M., Marks, A. & Lykins, A. (2016) Bridging the gap: the effect of gender normativity on differences in empathy and emotional intelligence/ Journal of gender studies, №5. P.522-539 Access mode: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09589236.2015.1049246?journalCode=cjgs20>
7. Christov-Moore, L., Simpson, E., Coude, G., Grigaityte, K., Iacoboni, M. & Ferrari, P. (2014) Empathy: Gender effects in brain and behavior/Neuroscience and biobehavioral reviews, P. 604-627. Access mode:

Отже, підводячи підсумки емпіричного дослідження ми дійшли висновку, що існують гендерні відмінності каналів емпатії та об'єктів, на які спрямована емпатійність особистості серед досліджуваних цієї вікової групи. В подальшому доцільним буде порівняння реалізації зазначеного аспекту серед різних вікових груп за гендерною ознакою.

<http://europemc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC5110041&blobtype=pdf>

8. Schulte-Ruther, M., Markowitsch, H., Shah, N., Fink, G. & Piefke, M. (2008) Gender differences in brain networks supporting empathy/Neuroimage, P.393-403 Access mode: <https://sites.oxy.edu/clint/physio/article/Genderdifferencesinbrainnetworkssupportingempathy.pdf>

9. Toussaint, L. & Webb, J. (2005) Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness/ Journal of social psychology, №6. P.673-685

10. Strauss C. (2008) Is empathy gendered and, if so, why? An approach from feminist psychological anthropology/Ethos, №6. P.432-457. Access mode: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1525/eth.2004.32.4.432>

11. Rayner, C (1995) Empathy, gender, and medicine, P. 1308-1308

References:

1. Yusupov, I.M. (1995) *Psychologiya empatiyi (Teoretychni ta prykladni aspekty [Psychology of empathy (Theoretical and Applied Aspects)]*: St. Petersburg:, 252 p. [in Ukrainian]
2. Bendas T. V. (2007) *Gendernaya psikhologiya: Uchebnoye posobiye*. [Gender Psychology: Textbook] SPb.: Peter. 431 p.
3. Boyko, V.V. (1996) *Energiya emotsiy v obschenii: vzglyad na sebya i na drugih* [The energy of emotions in communication: a look at yourself and others].Informatsionno izdatelskiy dom Filin'. 472 p.

4. Bluhm, R. (2017) Gender and empathy/ Routledge Handbooks in Philosophy, P. 377-387 Access mode: <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315282008>
5. David, Y., Rosler, N. & Maoz, I. (2018) Gender-empathic Constructions, Empathy, and Support for Compromise in Intractable Conflict/ Journal of conflict resolution, №8. P. 1727-1752. Access mode: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022002717701818?journalCode=jcrb>
6. Clarke, M., Marks, A. & Lykins, A. (2016) Bridging the gap: the effect of gender normativity on differences in empathy and emotional intelligence/ Journal of gender studies, №5. P.522-539 Access mode: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09589236.2015.1049246?journalCode=cjgs20>
7. Christov-Moore, L., Simpson, E., Coude, G., Grigaityte, K., Iacoboni, M. & Ferrari, P. (2014) Empathy: Gender effects in brain and behavior/Neuroscience and biobehavioral reviews, P. 604-627. Access mode: <http://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC5110041&blobtype=pdf>
8. Schulte-Ruther, M., Markowitsch, H., Shah, N., Fink, G. & Piefke, M. (2008) Gender differences in brain networks supporting empathy/Neuroimage, P.393-403 Access mode: <https://sites.oxy.edu/clint/physio/article/Genderdifferencesinbrainnetworksupportingempathy.pdf>
9. Toussaint, L. & Webb, J. (2005) Gender differences in the relationship between empathy and forgiveness/ Journal of social psychology, №6. P.673-685
10. Strauss C. (2008) Is empathy gendered and, if so, why? An approach from feminist psychological anthropology/Ethos, №6. P.432-457. Access mode: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1525/eth.2004.32.4.432>
11. Rayner, C. (1995) Empathy, gender, and medicine, P. 1308-1308

Стаття надійшла до редколегії 20.05.2019.